

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

209187

วิจัยชุมชนกับการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น: ศึกษากรณี
ชุมชนตำบลตะเอยิบ อำเภอสตอง จังหวัดแพร่

สหชนแท้ แก้วมงคล

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของวารศึกษาดานตติศาสตร์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร)
ปีการศึกษา 2534

209187

วิถีสุมชนกับการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น: ศึกษากรณี
ชุมชนตำบลสะเดียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

สหพันธ์ แก้วมงคล

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

COMMUNITY WAYS AND LOCAL RESOURCE MANAGEMENT:
A CASE STUDY OF SA-AIB SUBDISTRICT COMMUNITY,
SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE

SAHATON KEAWMONGKOL

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(POLITICAL SCIENCE)

2011

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

(3) ความขัดแย้งกับผู้มีอิทธิพล ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับทั้งสามกลุ่ม มีต้นเหตุมาจากอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับกลุ่มคนเหล่านี้เป็นจำนวนมาก ในขณะที่นั้นชุมชนเห็นว่าการสร้างรายได้ คือ การสร้างความมั่นคงของชุมชน แต่ปัจจุบันพวกเขามองว่าความมั่นคงของชุมชน คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เดิมชาวบ้านมีการดูแลทรัพยากรในรูปแบบที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจากบรรพบุรุษ แต่สิ่งที่มากระตุ้นจิตสำนึก คือ เชื้อน พวกเขามองว่าเชื้อนเป็นตัวนำพาอันจะทำให้เกิดการล่มสลายของชุมชน

แนวคิดการอนุรักษ์ป่าได้เกิดจากกลุ่มผู้นำชุมชนที่ได้นำปัญหาที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนมาหารือกัน โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่คอยเป็นที่ปรึกษา ซึ่งปัจจัยที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง คือ ความรัก ความสามัคคี และความเป็นเครือญาติเดียวกันของคนในชุมชน

วิถีชีวิตของชาวสะเทียบมีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ จึงเกิดประเพณี เลี้ยงผี ประเพณีบวชป่า ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ โดยมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี มีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดประชุม จัดกิจกรรม แนวทางที่ชาวบ้านใช้ดูแลป่า คือ การออกกฎระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดหน่วยลาดตระเวนตรวจป่า รวมถึงการส่งบุคลากรของชุมชนเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายภายนอก

การสื่อสารของสะเทียบต่อสังคม การใช้ภาษาแบบชาวบ้านในการจัดเวที สาธารณะหรือแม้แต่การให้สัมภาษณ์ก็ยังใช้ภาษาแบบชาวบ้าน ความหลากหลายในการใช้สื่อของคนสะเทียบ มีทั้งการเขียนป้ายติดตามหมู่บ้านที่เป็นภาษาสากล และการทำงานในเชิงรุก เช่น การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานราชการและบุคคลสำคัญของประเทศ เป็นต้น

In this thesis, the researcher studied primary data gathered from books, research investigations, articles and other related documents. In addition, the researcher conducted in-depth interviews and held informal conversations with community leaders, a group of residents who were forest lovers, knowledgeable individuals and concerned residents in four villages. The researcher also investigated ways of life and the processes whereby community groups managed resources. Using the method of participant observation in observing the processes involved in maintaining the forest by members of the communities, the researcher participated in folk fora and surveyed the factual state of affairs alongside those who dwelt in the forest areas and so on.

Findings are as follows:

The three groups of residents who maintain the forests face problems, obstacles and conflicts. In respect to conflicts, there are (1) conflicts within the community; (2) conflicts with surrounding communities; and (3) conflicts with influential people.

These conflicts stem from the fact that some occupations generate a large amount of income for those residents who follow them. At the same time the members of the community are aware that higher incomes are conducive to community stability. However, at present, they see that community stability actually depends upon the safekeeping of the natural resources upon which the villagers have depended in the past. Originally, resource maintenance was continuous with traditional ancestral practices.

However, the construction of a dam sufficed to awaken awareness that the dam itself could lead to community collapse.

The idea of forest conservation was developed by those community leaders who were concerned with community problems and began to consult with other community members in regard to how these problems would affect the community. Assistance was received from private development organizations serving as mentors. The factors strengthening the group were love, harmony, and being related to others who were community residents.

The ways of life of Sa-Aib residents are intertwined with natural resources. Traditions such as giving food to ghosts, forest ordination, and extending a river's life are annually renewed concerns. Temples function as a center for meetings and activities. Guidelines that residents use in maintaining forests are issued in the form of written rules and regulations. Arrangements are made for forest patrols and sending community members to attend meetings with a network of others who do not reside in the community.

In regard to communications between Sa-Aib residents and society at large, informal variants of the local language are used in public fora. However, interviews are conducted in the local language. In using media, the Sa-Aib residents use a more widely understood language when writing on village sign boards. They are also progressive as can be seen by the fact that they submit letters to government agencies and important people in the country, and so on.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยการพร่ำสอน ชัดเกล้า และความกรุณา จาก อาจารย์ ดร. สุชาติ ศรียารัตนย ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยชนะ อิงคะวัต และว่าที่ร้อยตรี สุรพล ดวงแข กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษาแนะนำการเขียน พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งตลอดมา ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงในความเอาใจใส่ของท่าน ณ โอกาสนี้

พระคุณของคุณพ่อ คุณแม่ พี่ชาย พี่สาว และญาติ ๆ ทุกท่าน ที่คอยสนับสนุน หนุนเสริมในยามที่เหน็ดเหนื่อย และหมกมุ่นตั้งใจ ให้สามารถลุกขึ้นมาทำวิทยานิพนธ์ จนเป็นผลสำเร็จ

ขอขอบพระคุณ อาจารย์หาญณรงค์ เยาวเลิศ ที่पालงพื้นที่ แนะนำการเขียน คอยให้ข้อมูล ชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบพระคุณหัวหน้าใจดีทั้งสองท่านอย่างยิ่ง คือ นางสาวหิรัญญา บุญจรรย์ นางสาวปิยนาด ทำเสน ที่คอยผลักดัน กระตุ้นเตือน แนะนำ และคอยให้การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ

ขอขอบพระคุณชาวบ้านตำบลสะเอียบที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้ข้อมูล รวมถึงให้การต้อนรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและเพื่อนที่แสนดี (นายวุฒิชัย ศรีคำภา) ที่คอยแนะนำชาวบ้านให้รู้จัก เดินสำรวจป่า เดินเก็บข้อมูล ให้ที่พักพิงในช่วงลงพื้นที่เก็บข้อมูล และองค์กรแม่น้ำเพื่อชีวิต (Living River Siam) ที่อนุเคราะห์รูปภาพและข่าวสารเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น รวมทั้งเพื่อน ๆ ในกลุ่มทุกคนที่คอยให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ ทั้งในและนอกห้องเรียนทำให้ได้เรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และการใช้ชีวิตในอนาคต

สุดท้ายขอขอบคุณมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้มีข้อจำกัดในการเข้ารับการศึกษาในระบบ ของคนทุกกลุ่มในสังคมไทยและต่างประเทศ

สหพันธ์ แก้วมงคล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญตาราง.....	(12)
สารบัญภาพประกอบ.....	(13)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
ขอบเขตของการศึกษา.....	6
กรอบแนวคิด ทฤษฎีและวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
วิธีดำเนินการศึกษา.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2 วิธีชีวิตชุมชนกับการจัดการทรัพยากร.....	8
แนวคิดชุมชน.....	8
ลักษณะของความเป็นชุมชน.....	13
ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง.....	17
วิถีชุมชน.....	33
การจัดการทรัพยากรป่าตามแนวทางวิถีชีวิตชุมชน.....	36
การพึ่งพาตนเองของชุมชน.....	39
ชุมชนกับสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ.....	46
แนวคิดการสื่อสารเพื่อชุมชน.....	52

บทที่	หน้า	
3	วิถีชีวิต และลักษณะพื้นฐานของชุมชนตำบลสะเอียบ	56
	ข้อมูลในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ยม.....	56
	จุดตั้งที่เกี่ยวกับชุมชนตำบลสะเอียบ	60
	วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสะเอียบ.....	77
	ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตำบลสะเอียบ.....	87
4	กลุ่มราษฎรรักษ้ำป่ากับการจัดการทรัพยากรตามวิถีชุมชน	95
	กระบวนการรวมตัวของชุมชนในการก่อตั้งกลุ่มราษฎรรักษ้ำป่า.....	95
	ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดกลุ่มราษฎรรักษ้ำป่า.....	98
	ปัญหาอุปสรรคช่วงก่อตั้งกลุ่มราษฎรรักษ้ำป่า.....	116
	วิถีชุมชนกับการจัดการทรัพยากร	125
	การใช้สื่อของชุมชนตำบลสะเอียบ	133
5	บทสรุป.....	139
	บรรณานุกรม	145
	ประวัติผู้เขียน.....	149

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ส่วนผสมในการผลิตสุราพื้นบ้าน.....	83
2 พืชผักเศรษฐกิจ.....	86

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 อุทยานแห่งชาติแม่ยม	59
2 จุดตั้งของตำบลสะเอียบ	62
3 ดอกก้าน เป็นภาษาท้องถิ่นที่ชาวบ้านเรียกผักชนิดนี้ หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อของ “ผักอีรอก” มีรสชาติหวานมัน ชาวบ้านนิยมนำก้านมากองกับผักชะอม และผักเสี้ยว	65
4 ลักษณะของป่าเบญจพรรณที่ชาวบ้านเรียก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของป่าเบญจพรรณ	66
5 บุกไข่ เป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่พบในป่าเบญจมีหัวเล็ก ๆ ตรงหัวจะมีกลิ่นทำให้แมลงมาตอม โดยเฉพาะแมงกูดที่ชาวบ้านก็เก็บมาเป็นอาหาร	65
6 ลักษณะป่าเต็งรัง ป่าแพะหรือป่าผลัดใบ	67
7 สภาพป่าสักในป่าแม่ยมช่วงฤดูฝน ป่าสักมีลักษณะโปร่ง ต้นสักขึ้นไม่เป็นระเบียบ และมีต้นไม้เล็ก ๆ ขึ้นแทรกอยู่ประปราย ส่วนผ้าเหลืองที่พันรอบต้นสักเป็นการทำพิธีบวชป่าของชาวบ้าน	69
8 ป่าสักในช่วงกำลังผลัดใบ ซึ่งใบจะแห้งเป็นสีน้ำตาลทำให้เกิดไฟป่าได้ง่าย	70
9 ชาวบ้านร่วมพิธีบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ ริมแม่น้ำยม	91
10 ประเพณีบวชป่า ชาวบ้านนำผ้าเหลืองผูกรอบต้นไม้	92
11 เครื่องสำหรับทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ	93
12 พ่ออุ้ยของหมู่บ้านกำลังสวดพิธีสืบชะตาแม่น้ำ	93
13 “สมัคร” หนุนสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ค่า! เอ็นจีโอ พวกบ้าชัดขวาง	100
14 ชาวบ้านฟังแถลงการณ์และแนวทางการคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น	114

15 ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านแสดงจุดยืนในการรักษาปกป้องทรัพยากร และชุมชน.....	115
16 ความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนโดยการนำอาหารมารวมกัน เพื่อเข้า ร่วมคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นที่กรุงเทพฯ.....	115
17 ข้อความที่ชาวบ้านเขียนขึ้น STOP KANGSUATEN DAM.....	135
18 ชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น	136
19 ชาวบ้านได้นำอาหารมารวมกันเพื่อเข้าร่วมการคัดค้าน.....	137